

MA

IRODALMI ÉS KÉPZŐMŰVÉSZETI FOLYÓIRAT

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Bpest, V. Visegrádi-u. 15.

Szerkesztik:
KASSÁK LAJOS és UITZ BÉLA

Előfizetési ár Magyarországon:
Egy évre 10 K, félévre 5 K.

TARTALOM: Bartók Béla: Kottarészlet. / Kassák Lajos: Napraköszöntés (vers. Bartók Bélának). / Náray Miklós: Bartók Béla (tanulmány). / Barta Sándor: Épülő ház (vers.) / Berény Róbert: Bartók Béla portréja (olajfestmény). / Bartók Béla: Zongorakompozíció (kottamelléklet). / Szélpál Árpád: Tünetés (vers.) / Kádár Erzsébet: Versek. / Barta Sándor: Tónus (vers.) / Uitz Béla: † Rodinról.

III

(andante)

mpo. capr.

sempre ped.

pp

ppp

sempre ped.

2

BARTÓK BÉLA: Kottarészlet

Bartók szám ára: 80 fillér.

NAPRAKÖSZÖNTÉS

(BARTÓK BÉLÁNAK)

Rettenetesen kigurult a horizont.
Minden fölfelé bökődést
ében-ezüst sátor koporsóz
a láthatatlanba.

De földörgöli már az álmát,
mint a kiszoptatott, vasfejű gyerekek.
Megmosdatja magát a tengerek mélységében,
átnyújtja magát az erdők bozontoságán.
Elterebélyesedik
aureoláson,
mint egy fantasztikus Isten.

A nedveszöld dombok mögül sétál föl aranyban.
Az ég göndör báránycái vándorolnak körülötte.
A tüzek fölremegik hozzá koldus-testvér
karjaikat.

Szétloccsan az űrben
pirosan,
mint a mindent magábaölelő jószág.

Ó, engedd, hogy forró, anyás öledben
ez a gyarló ének is megférjen, mint ahogy
a dúsgazdag pincéjében is megfér az erjedő
must,
mert hidd el, nem hazudok, ha azt mondom,
hogy én most billió testvérem nyelvén
harangozok,
akik a halak kopolyái, madarak szárnyai nélkül
itt evickélnek a föld sokemeletnyi hegyei és
völgyei között,
s akikben a savanyú kenyéren kívül csak az
tartja az életet,
hogy naponta, legalább 12 órát ott virágozól
a kókadt fejük fölött
s hogy kiszúrt csontjaikra visszapárnázod a
napszámmi izmot.

Hatalmas űke az alázatos holdnak s a fut-
kározó csillagoknak.
A higany, a tűz s a rádium
mind csak trónusod lépcsőin kolduskodik.

Az erő harsány gyökere vagy s melegebb
vagy, mint a kínálkozó asszony.
Hidd el, már kisiskolás korunkban is csak a
Te végtelen szárnyaid alatt
szereztük az örvénylő vizet, futottuk a métát
a laposra feküdt mezőkön.
Kiművelt, tekervényes eszünk most is a Te
köntösödön virág.

Sárga rózsák között Te vagy a kicsattant
májusi Nászfa.
Árva, poros falvak ülnek alattad
s a zilált, emberevő metropoliszokból
szolgáló, nagy gesztusokat nyujtanak feléd a
kőművesek.

Hatalmas tőgy vagy Te az ég visszájára
hajtott mellén.
Itt lentől a gyöngye matériák,
akiknek hirtelen röhejre törnek a szájuk
lángbaborult fejüket földobják hozzád, mint
a lobogó zászlót

Lobogózlak: vörös Nap!!!

Mert Te a végtelen öröm vagy s a bajok
magasra tűzött lámpása is Te vagy.
Ha úgy akarod átnevepsz az eső ölmos
szomorúságán,
leszorítod a kémények füstjét s tüzet szúrsz
a fák selyemzöld hajába.

Reggel az ég kék horizontjáról könnyökölsz
a szertelenbe
s mint valami táncos, bálványcifra legény elé
a mezőkről vad pipacsot nevetnek föl a húsos,
kévekötő lányok.

Kassák Lajos

BARTÓK BÉLA

Bartók — gondolom közel két évtizeddel ezelőtt — már egyszer a magyar szinfonikus zene megcsinálójának ünneplődött fölszűre. Mostanáig kiadott övr-jének legigazibb sulya, mégis, akkori meglepő kiteljesülése és a „Fából faragott királyfi” előadásai körül nagyobb szélességbe, nagyobb hangossággal értékelt másodszeri arrivészaga között van.

Hogy körülbelül az első zenekari szvittel lezárható s a mától, tehát a mai Bartóktól lényegben elvonatkozott induló-előjáték is emlitem, ez nem csak azért van, mert az utóbbi s akkoriban hirtelennek tűnt átférfalódása az első négy zongoradarabján, Elégjác-kon és Vázlatokon, vagy az első és második zenekari szvitten meg az első vonósnyéggyesen keresztül nagyon is szerves épülésnek érződik. Tartozom ezzel az első kompozíciók körükből kikülönülő erősségének méltatásán túl, Bartók egyedülállóan progresszív erejének.

Az első kompozícióktól való későbbi elvonatkozása nem is elfordulás. A tegnap elvetett akarataának logikus kitermése. Irányos továbbépülés. S ahol legvitatottabban és valójában fordult: a magyar faji zene kérdésében: kiemelkedett látás és muszajos következmény.

Faji elkülönülések, az internacionálisssá ábrándozott (s akkori exkluzív osztály-élete folytán tényleg nagyban internacionális) klasszikus zenei epoka megrekedtségével élesedően domborodnak ki a zeneirodalomban. És pedig éppen a klasszikusnak determinált zenei literatúra közelségének okából, sőt, intenzív itt-élésével szemben. A zenének nemcsak a mindennapi élet nagyobb szélességébe tapogató, nagyobb nyilvánosságba demokratizálódottságából következően, hanem régi formájában való kiéltése miatt is a legnagyobb őstartalmú tömegélet felé kellett fordulnia: természetesen. S mert a zene az élet külső formájától legelvonatkozottabban „anyagtalan”, elsősorban a népi zenéssel egyesült.

A Bartók mögött fekvő magyar zeneiség könnyen kettéoszlik (nemegyszer az egyen munkájában is) idegenre és magyar akarásra. Az internacionálisba kapcsolódni akaró része azonban, mint minden akkori fiatal zenei literatúraé, már fejlett idegen fajiságokba lendült. — A magyar multszázad intenzív politikai éléséből következő, másrészt, hogy a zene faji elhelyeződése iránti törelvés „nemzeti” ideológiába határosulást jelentett itt, mely utóbbi a szó politikai természeténél fogva máig sem lett erőszakon túl élet s fajisága szerint diszeldadások felé gravitál. Ez a »nemzeti«, vagy az akadémiusan megrögzőtt szóval »magyaros« (s leginkább is politikáló potenciájában magyar) zenefajta a negyvenes évek futfutótszégéből pattant ki egyedülálló programmá. S ha Lisztnek csak egy hazafiasan patetikus gesztusa maradt is, átakaratoskodott, a maga sujtásos, sirvavigadó cimbalmosságával Bartók induló idejébe, munkája köré es — Bartóki a voltaképeni népzene ismerete nélkül.

Ilyesforma éraban és alapból indul Bartók. Ha szélesebb és zeneibb magyarakarása, már első előjátékban sem szorul egészen ebbe a gondolatkörbe, ha izlése le is veti a cigányosság minden obígat cikornyá-

ját, első opuszait mégis a magyarrálevés nemzeti akaratára dominálja. Ezek a munkák a tegnap magyarzeneképzetének kiteljesülései, és pedig legegészszegebb és lezáró kiteljesülései.

Bartók belső nagy szélességbealakulása, mába irányulása s (dolgozásának minden szerves továbbbontakozása mellett) legfordulósabb lépése: paraszzenegyűjtésével s az ezzel párhuzamos komponálásával indul meg. Ezen a ponton sűrűsödik benne leginkább generációk pótló és preventív progresszivitása.

Gyűjtésének pontos intencióit épp annyira nem tudom, mint ahogy eredményének nagyságát is csak sejtíhetem. De minden muzeumos, etnografiai értelmükön túl, és túl azon is, hogy már eddig is hallatlanul súlyos *élő* értékeket dobtak föl, ezeknek a gyűjtéseknek más értelmük is van önmagukban és mégjobban Bartók alkotására irányítva.

Bartóknak s a vele gyűjtőknek munkája nemcsak első megismerése, első szélesebb félőlelése a voltaképeni magyar népzeneének, a kétes értékű s kétes magyarságú cigányzenekultúrával szemben. Egyben nyílt és tudatos szembenézés is a magyarországi parasztzene heterogénságával.

Ebből következik egyfelől, hogy a magyarság zenejéből csapott negatív eredményei is vannak annyira eredmények, mint amennyire éppenséggel nem negatívak; másfelől a nemzetiségi zenék is, minden disputa ellenére természetes és relatív sulyuk szerint helyeződtek el. Még pedig nem csak a gyűjtésekben, de Bartók alkotására diktált hatásukban is, mint egy széleskörű fajiság elmaradhatatlan komponensei.

(Akár a zongorafüzetek népdalharmonizációira gondolok, így például a 14 zongoradarab magyar népdalánál is rettenetesebb erejű román népdalra (Esquisses V.) akár a Román táncokra, vagy méginkább a Deux images pour l'orchestre második darabjának erejére, nagyszerű szélességére). Ha a magyar fajizenekultúra éles és önálló elkülönülése illuzórikus és épp oly mértékben szűnő szükségű, mint amilyen természetes az orosz elnevezésű szláv zenei literatúra tegnapi egocentrikus önállósága, ha a faji elkülönülés — annélkül, hogy kétségbe vonnám a zenei fajizpozíciók elméleteit, sőt a nyelv zenéreható fontosságát — voltaképen csak egy fajtája a különböző embercsoportosulások szerint elsajátosodó kultúrköröknek s ha egyelőre csakis az ilyen egymásbavágó (s ugyan-csak szűnő fontosságú) körök egyensúlyából kerülhet ki a ma, vagy tegnap, vagy holnap akármilyen fajtájú élete s mert a fajiság elsőorban is *élő* és *alakuló*: világos, hogy ezért jött és alakult így Bartók zeneisége: Bartók elsőben magábaöleli, vagy: tudatosságba étesite (a fülledten idegen és illuzórikusan magyarba való polgári zenélésünkkel szemben) az itteni, magyar, rokonosan kevert, kölcsönhatású, ősi és élő paraszzeneciséget, a maga egész faji, sőt — nembánom — ázsiai útközöpontosságával. Itt a „nemzei” szó már nyilván értelmetlen, s az ideológiája köré gyűlt, időben is lokalizálódott magyar zeneiség, gondolom, véglegesen elintéződik. Bartók mégis leginkább magyar és mégsem népies jelenség. (A Román táncok sem népiesek s meg Grieges értelemben sem falusi exotikumnak hatók, hanem újak és Bartók kompozíciók és

nem azért újak és nem azért Bartók kompozíciók, mert új fajtán és Bartókosan dolgozottak). Bartók (s elsősorban is önmagáhozjutásának akaratából) megkapta a faji alapot az ő megrázóan nagy kilendülésére, vagy így: Bartókon keresztül robbant ki nagy szükségyszerűséggel, az itteni nép alakuló fajisága. Bartóknak ez a parasztzenei alapon indulása semmiben sem olyan renaissance-szerű jelenség, mint akárcsak a tegnapi (francia, orosz) zeneiség egy részének egyházi skálás mozdulatai. Bartóknak az itteni parasztzeneiség monumentális alap s részben indulópont. Rajta keresztül ér magához, önmagán át a mába s talán tovább. Az ő itteni, városi, véletlenül pesti életén, széleskörű látásán, nyugaton át kulturásodottságán, mindenféle s a holnapba reagáló itteni természetén át tágul, terebelyesedik, alakul és lendül ki ez az új és széles fajiságú, új életű, kezdődő és hatalmas zeneirodalom. Magyarsága nem póz, nem idézet, nem jelvény: zenejének belső értelme, hogy magyarnak érődik. Ez annagira természetes nála, hogy már szinte negatívnak hat s bizonyos, hogy még negatívabbá lesz. A belső faji alkotóelem éppen úgy nem válik ki belőle, mint ahogy nem válik ki belőle a népies elem: Bartók egyéni (tehát faji) körében egységes élet.

Hogy mennyiben egyesült és értékelődött át a parasztság Bartók övrébe, az Bartók faji voltán túl, leginkább ezen a ponton értődő: a magyarországi parasztmuzsika monumentalitása: Bartók monumentalitása s Bartók legjobb értelműen primitív mélysége és általánossága: a népdal primitívsége. A zene sohasem éihet a mindennapi élet részletjelenségeiben úgy, mint más érzékelhetőbb anyagi művészet, de csak úgy vetíti ki túlközen az ember és idő belső életét. (S mert a külső szenzáción át nem hatol, vagy: mert a ma gondolkodtató érája elől tegnapra rejtőzik: éi a közönség s mégjobban a művész oly intenzíven együtt időben idegen alkotásokkal) Bartók amennyire nem programosan irodalmiasodó, s tornyos egységével szemben amennyire nem a tegnapi romantika-egyéniesedése, úgy ő — és máig legigazibban ő a ma fordulós életét élő és így, rajta keresztül épül át a népzene ősi monumentalitása a ma monumentalitásává, a népzene rettenetessége a ma erejévé, a népzene magábanéző primitívsége a ma revideáló egyszerűsödésébe. Itt egyesül a Bartók övr egyik faktora: a népi ősiség, a másikkal: Bartók egyszerű, prófétás magabiztosságával s itt érem el utoljára, Bartók népdalgyűjtésének legigazibb értelmét.

Ezek a gyűjtések nem a magyar zenei multtalanság s minden elismert s tisztelt akarás dacára ingadozó és határozatlan multság afféle „faute de mieuxje.” És ha akár milyennek tetszelgik is a tegnapi impresszionizmus, sőt programzenés progresszív eredményeit, ezek az eredmények — az itteni parasztmuzsika — gondolom Bartók egykori szavát használom — ázsiai rettenetességéhez: reakcións élettelének, dekadensen halkulók.

Bartók a tegnap zeneiségének legtájékozatlanabbul bomló idejében a zene csirázó, primer életéhez nyúlt, (s most már éppen úgy idetartozik későbbi afgiri gyűjtése is.) Bartóknak ez az önkénytelen tapogatása a primitív zenék hatalmasága felé, széleskörű

munkává, tudatos tanulmány s a továbbépülés alapjává, sőt irányítójává nőtt, szemben a tegnapi romantika népdalszeretetével vagy a francia impresszionizmus vagy akár Páris exotikum kívánásával. Bartók külön nagy erejébe vetett és igazolt hitem mellett is csak így tudom érteni az ő egészen különálló és különös erősségű állását.

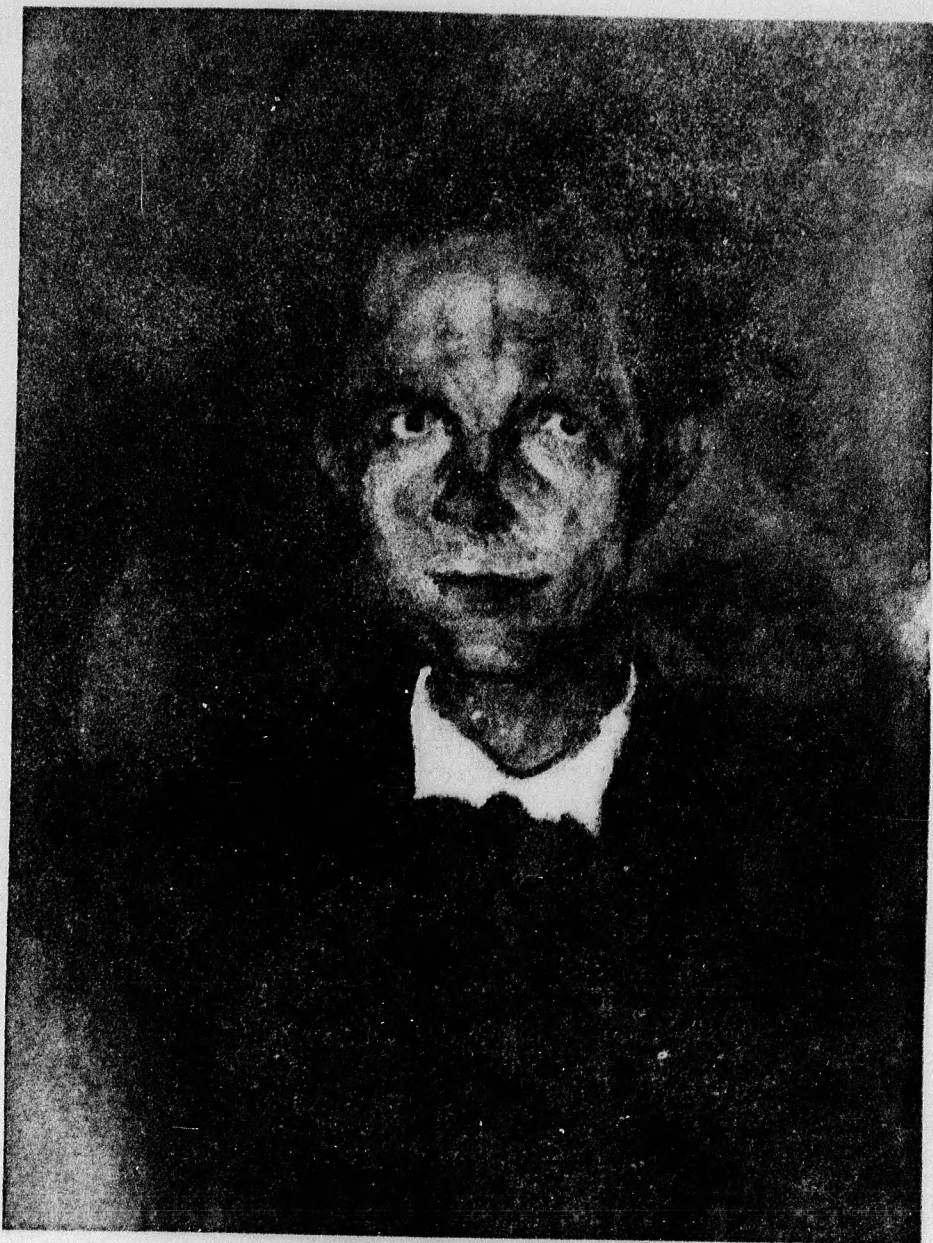
A tegnap karakterizálója legbelülről a megdőntött hit iránytalansága s szimptomája legkristályosabban az inaktív magára hattató impoesszionizmus. S a ma, pontosan: háborús ma (vagy háborút érző tegnap) az irányos energiába koncentráldó expressziósság s Bartók már őszönös, gyermekes, vagy paraszti, vagy supermannos, szókimondó belsőségével ennek a mai életnek első zenei kimondója.

Ha látom körülötte a tegnapi romantika halványuló szétfolyását és más oldalról az ujjarágós (s bárhogyan leplezett) neoklasszikus igyekezetek magukbafulladtságát, úgy talán leginkább tudom determinálni az ő décadence-ellenében álló legmegilletőbb helyét. Ez az általános progresszív jelentősége (az első szíven túl) mindég is és mindinkább fölébe jut faji akarásának, mely nem cél s nem több: szükség, s talán időben lokális szükség csupán. Bartók egész határozottsággal első és — európai viszonylatában is — máig legerősebb, aki nem bont és nem külső átváltozásában éi ki ujjulását, de aki kezdettől, a maga akarata szerint s a maga radikális biztosságával ujjáépít, aki a szentimentálisan romantikusoktól és melanholikusan impressziósoktól izoláltan, a legimpressziósabb időben: hatalmas.

Csirától újraépítő parasztdaltól-magáhozérkezését világosan adják ujjuló idejének első dalharmonizációitól, kis zongoradarabjaitól a legutóbbi zenekari munkáig terjedő kótái. Hogy az ő „új korszakának” kezdő egyszerűségei a „Gyermekeknek” és „Pro deti” füzetek, a 10 könnyű zongoradarab, vagy az utóbbi füzetnek is csak az »Ajánlása»: monumentalitás.

Bartók népdalharmonizációi nagyszerű szélességbe egyszerűsödők. Ha népi zenét talán senki sem fogott meg eddig olyan belső értéssel és alkalmazkodó tisztelettel, bizonyos, hogy nem is húzta alá senki oly nagy erővel szélességüket s nem dobta azokat oly kőlesített magasságba, mint Bartók. Calvocoressi, parisi előadásain, Bartókot ezekkel a harmonizációkkal kívánta és tudta reprezentálni.

Az „új korszak” első, parasztzeneiket már alig idéző zongoradarabjai (14 zongoradarab) a leginkább keresők s a legkevésbé ismertek. De éppen ezek leglángolóbban alakuló idejében íródtak és legrobbanósabban továbbdolgozók. Ha egyik másik darab (és újszólván a zenei impresszionizmus Pestreérkezése előtt) posztimpressziós keresések felé irányul, mégis ebben a kötetben alakul és formálódik Bartók legromamosabban mai képe felé. A darabok pátosztalanná lett nagy belsősege meggyőzően adja egy új és romantikátlan élet kinyílását: nagyon élő és élően igazi fájdalmakat, Bartók magyaros-keserűn át székspezzissé okosodott nevetését, mely később a Burleszkeken át a „Fából faragott királyfi” fabázhzenéjéig jut s amely mindég több és előbb játékos nevetésnél. Más oldalról és méginkább itt is a széles megérzések dominál-

BERÉNYI RÓBERT: Bartók Béla portréja (festmény)

1931
1931
1931

Sostenuto ($\text{♩} = 120-130$) *Bartók Bela*

p dolce

This system contains the first two staves of the handwritten musical score. The top staff is in treble clef and the bottom staff is in bass clef. The music is in 6/8 time. The tempo is marked 'Sostenuto' with a quarter note equal to 120-130 beats. The key signature has two flats. The first staff begins with a piano (*p*) and dolce marking. The music consists of chords and melodic lines with various accidentals.

dolce

dolce
espr

This system contains the third and fourth staves. The top staff continues the melodic line with a *dolce* marking. The bottom staff features a more active accompaniment with a *espr* (espressivo) marking. The music includes slurs and various accidentals.

poco cresc.

poco cresc.
dolce

This system contains the fifth and sixth staves. The top staff has a *poco cresc.* (poco crescendo) marking. The bottom staff continues with chords and melodic fragments. A *dolce* marking is present at the end of the system.

perdendosi

perdendosi
molto espr.

This system contains the seventh and eighth staves. The top staff has a *perdendosi* (fading away) marking. The bottom staff has a *molto espr.* (molto espressivo) marking. The music concludes with a final chord and melodic phrase.

Minuta of fantasia

Piu sostenuto ($\text{♩} = 110$)

delizioso

cres.

This system contains two staves of handwritten musical notation. The upper staff has a treble clef and the lower staff has a bass clef. The music consists of chords and melodic lines with various accidentals. The tempo is marked 'Piu sostenuto' with a quarter note equal to 110. The dynamic marking 'p' (piano) is present, along with 'delizioso' and 'cres.' (crescendo).

poco rit. ... Tempo I.

dolcissimo

dolce

This system continues the musical notation with two staves. The tempo changes to 'Tempo I' after a 'poco rit.' (poco ritardando) marking. The dynamic marking 'p' is used, along with 'dolcissimo' and 'dolce'. The notation includes various chord structures and melodic fragments.

sempre piu tranquillo

sempre dim.

This system shows two staves of musical notation. The tempo is marked 'sempre piu tranquillo' (sempre più tranquillo). The dynamic marking 'p' is used, along with 'sempre dim.' (sempre decrescendo). The notation includes chords and melodic lines.

ppp

This system contains two staves of musical notation. The dynamic marking 'ppp' (pianissimo) is used. The notation includes chords and melodic lines. A small circular stamp is visible at the bottom right of the page.

ják. Az új ember ösztönösségével minden egyes darabban ebbe az irányba gravitál.

Melodikus megnyilatkozásának széles harmónia-érzésen nyugvó expanzióssága a patakosan tiszta I. zenekari portré mélyített tónusú színei közül lép ki és feszül az első vonósnégyesben mai erősségéig. Az első portré egyik legszebb és legeszürtebb Bartók kompozíció s ha éppen aláhuzottan dallambeli fejlődése (nemcsak tartalma) teszi ezt a munkát talán legzeneibben elvonatkozottá, az I. kvartett egészen toronyos nagyságában adja Bartók átképződésének tartalmát. Ez a kvartett — gondolatom s ismeretem szerint — a mögötte fekvő magyar zeneliteratúra legteljesebb s legmagasabbrendű alkotása s európai viszonylatában is biztossággal jelöli Bartóknak a legkülönállóbb helyek egyikét.

Most figyelmeztetni szeretnék legelsőben is: az Elégiákra (különösen a másodikra), vagy méginkább a Sirató énekek gulásán nem hatványozható primitív végtelenségére. Azután: az esquissekre (az elsőre és negyedikre, vagy a «kedves» tartalmú második számnak expressziós erősségére.) A Deux images pour l'orchestre sűrűn induló elhőmpölygésére, nagy kirobbanásaiban, hangos vigasságában — a tegnapi terminológia szerint, nembánom — zeneietlenül lüktető életességére.

Bartóknak ez az életessége, ezen túl — életes magát nem ismétlő volta és ebből csakúgy, mint progresszivitásából folyó minden egyes új, az anyaggal való formáló megütközése adathatta például az Esquisses füzet „vázlat” elnevezését s itt ez az elnevezés a vázlatnak leginkább is konstruktív jelentőségére irányít. A tartalomnak világnézése szerint kitermelő formájára, a formára, amely itt nem alak, hanem élő és alakuló tartalom. Bartók művészi tisztaságának, komolyságának leginkább is kritériuma: minden egyes opusza újnak megélt, újnak kitermelt élet s így a tíz egynehány opusz, tíz egynehány új és nagy életkomplexum, szemben százzszámra újrakérdőzött féleletekkel. S megintcsak a formabanyilatkozott tartalmat illetőleg: bizonyos, hogy a tegnap csökönyös formába különült, sokszor szisztémává elvonatkozott zenéléseivel szemben, (sok visszaélésre jó szóval) a programmosok (és a hozzájuk ezen a ponton néha közel jött impresszionisták) érdeme a zene bátor és táncatlan naturássá-élése s a szónak mégis inkább olcsóbbik értelme. — Bizonyos még, hogy a nem programmos Bartók valamennyire (és leginkább) a Liszt érából jött és valamennyire (s már a magyarság akarásából is) rubátós rapszodikusságán keresztül irányult ide. De éppen ezért és így — ő nem az élet kívülről jövő ráhatásán át, vagy az életjelenségek külső megnyilatkozásának, ritmusos zajosságának zenéig stilizálásán át közelíti meg s nem megközelíti az életet: ő maga meleg, forrásos, tomboló belső életét értékeli föl zenei vetületre. S ha Liszt szinfonikus költeményei (már a szó eleget mond) — Wagner szerint — Berliozhoz viszonyítottan s az irodalmias konstrukcióval szemben a zeneibb belsőbb élet formái, s így fejlődést adnak, úgy Bartók „szinfonikusságához” viszonyítva inkább csak az «irodalmi» és »abszolút formai» elem egyensúlyozásai. (a zenei forma időbeli, tehát elsőben: szukcesszió!) Bartók itt már egy primi-

tív és hatalmas belső élet meggyőzőségével zeneibb tud lenni. (Igaz viszont, hogy némely táncformásságának ellentéte — ez a kétfélelű egységbe foglalásoknál tűnik ki — belsőbben ütköző, mint a klasszikus építőmennyű szinfónia menüettes, vagy teszem fűgás, farkcsigolyás maradványai. S még akkor is, ha az ellentét pszihikus rügója a szinfóniáéval azonos, sőt magyarul rapszodikusan éles is. Bartók belső hatalmassága nagyvonalúan komponált, formás, sőt primitív formás és mégsem a mindennapos életből kilendült. Sőt ellenkezően. Minden itt említett dolga, a nemzetitől a fajba, a kollektív tömegnevelődésébe tágult, ősi és holnapi egyszerűségében általános, a mindenki mindennapos életének szenzációja. Egészséges, akaratos, biztos és izmosan szikár. Sokszor úgy tetszik, mintha a ma tömegéletének csak az önmagában kiterült monumentalitás jobban érzésével lendülne fölébe. Szekszuális magvú zenefajtája néha az ideális aureolássága felé finomul. De annál sűrűbb és súlyosabb energiafőlségének kidobbanása és egyéni egészen-különállásának titka: egészséges mai általánosságba mélyedése.

Annyira szép és különös, mint az egyszerű, egészséges és okos ember.

Természete szerint máshová tartozik a „Fából faragott királyfi”, s ha egyébert nem, azért mindenestre, mert itt Bartók, aki evvel a táncjátékkal először nyult szinpadit zenéhez, társszerző s ez a körülmény a zenész kitűnőségével egyenes arányban megszorító körülmény szokott lenni — sajnos — a legföltettebb esetekben. Másrészt a szinpadit, irodalommal egyesülő zene paradoxonjához tartozik, hogy itt a külső történet logikája meg-megtöri kiépülését. Természetes, hogy ez a táncjáték Bartók nagyvonalú oldalát kevésbé, vagy csak ott domborítja ki, ahol a külső történet által legkevésbé zavart. Semiben sem akarom ennek a talán legillőbben méltányolt Bartók kompozíciónak értékét kisebbiteni s méginkább távol áll tőlem, hogy (a már nagyon is odiozussá váló szó ne értesse félre) lírájához nyúljak, amely éppen ebben a munkában nagyon meleg, tiszta és új tud lenni és éppen azon a ponton, ahol a fölszinen forgó, „modern” zenék a legfőlmelegitettebb s legolcsóbb lírát adják. Mégis ezen a ponton érzem néha, a szöveg és zene viszonyának kiélesedését s ez, hitem szerint: Bartók egyszerű nyíltságának ütközése a szöveg misztikus problémásságával, Bartók újéletűségének ütközése a szöveg német-tegnap felé nyúló romantikájával. Ha Bartók sokszor, jó érzéssel, elkerüli a szövegutasításokat, a szöveget magát nem mindég kerülheti el.

S itt már nagyon közel járok ahhoz a ponthoz, ahol — teszem — a Deux images tartalma ütközött a mű értelmetlen interpretálásával s ahol Bartók mindég leginkább ütközött s ütközik közönségével, amely jobbára pesti, tehát német kultúrájú és sokkal lustább türelmű és smokkabb, semhogy eltüsszentse magát mint Shaw Komtúr lovagja, a sok szinpadias görög-tűz untig köngesztető távolbaszenvelgése közt. S mert nem tud ráeszmélni, hogy Bartóknak egyebet keresen, mint amit szokottan s a Straussi, vagy Mahleres, vagy másféle „modernnek” bélyegzett zenékben kap, nem lát benne a kritika máig sem többet a különösnél, sőt népiesnél, vagy a nagy hangszerelön meg az

értelmetlenül kimondott zseniálison túl, legfeljebb az inkább klasszikus hangú mesternél. S itt már igazán körüláncolni való etap, mikor Molnár Antal ledültbetűzi Bartók tanulmányában, hogy Bartók nem a nyugati romantika ága föbbé. De ide tartoznék a romantika helyébe jött új tartalom. Meg kellene már látni és ki kellene már mondani egyszer, mennyire Bartók éli egyedül és legigazibban az új és mai zenét, mennyire nem újak, vagy csak keresők a többi új zenék vele szemben. Egy Scriabin, egy Schönberg milyen intenzíven élnek a tegnapi tartalomban s ahol újat keresnek, mennyire az irodalmiasodás felé kerülnek. Strawinsky, mióta új tartalmú: tisztára szinpadis és szöveges zenét ír.

Észre kellene venni, hogy Bartók, aki legkonzekvensebb érintetlenséggel meg is élte, énekli ki elsőnek, legzeneibb tisztasággal s legeszürtebben a mai élet belsőjét. Új igazait meg kellene érteni profeszkszkepszisén túl is: koncentrált erejében, súlyában, monumentáltságában. S még: akaratos és reggeles, tiszta és bátor életében.

S most már a balett, vagy nem balett akármilyen hangszerezési kitéréségei, sőt ritmikus szenzációi sem domborítanak sokat Bartók sokkaltá belsőbb jelentőségén, mint ahogy másodrendű kérdésnek gondolom a körülötte kirobbant egész zenetchnikai „forradalmat.“ Csupán természetesnek látom, hogy alkotásának belső akarata szerint formálódott zenéjének minden eleme, vagy: hogy Bartók van annyira jó és sokat tudó zenész, miszerint természetszerűleg „forradalmár.“ S ezzel egyáltalán nem akarom technikai fejlődésének új terrénumokra utaló jelentőségét kisebbiteni.

Tudom — s ezt már sokan is tudják — összhangézésének gazdag voltát. S tudom egyszerűségét is. Erősségét azonban itt is dallamépítésének erejében látom. Kiszélesített diszsonancia elvében pedig, nagyvonalúságát. Elvégre — teszem a harmónia — amennyiben csak technikai értelmű, természetes fejlődésében ide érhetett és ide is ért máshol és más úton is. Bartóknál ez a fejlődés talán csak rohamosabb és koncentráltabb. Az ő értésének azonban mindenesetre csak másodrendű része. S ezért nagyon is ügyetlen és értelmetlen, ha róla ezen az alapon próbálják megmutatni hovatartozását s kimutatni, nagy igyekezettel, a legfuresább rokonságokat. Ady dalában lehetnek olyan akordok, amilyenekre Schönberg is rájött és egyik vagy másik zongoradarabját idézheti „Harmónielehrejében“ akár maga Schönberg is. A kiténő Calvoceressivel sem értek egyet abban, hogy a zongoravázlatokban Schönberg felé való közeledés érződik. Címzése emlékeztethetnek a francia impresszionisták címzéseire s zenekara szólhat egyszer másszor így vagy amúgy.

Strawinsky? A „Sacre du Printempsben“ hasonló életességbe, erőbe hatalmasodik, s talán Bartók akár melyik dolgánál élesebben romantikatlanná lesz. Persze a maga faji és egyéni természete szerint másképen. S ha éppen rokonság kell, talán Strawinsky Bartókhöz a legkevésbé rokonságtalan, nemcsak (s éppen) fajilag, de mert Strawinsky visszafelé, Rimszky-Korsakowon át a Liszt éra felé származódik. S ha — mint gondolom — zsidó, (tehát) jobb szinpadis ze-

nész, viszont aprétebb is. Azután a „Sacre du Printemps“ (1913) mégis „tableaux de la Russie paienne“ és hogy mennyire az, mutatja a „Rossignol“ (1914) (nem az 1909-ben írt első felvonásra gondolok) visszafelé hajlása.) S mindez nem is érintené Bartók saját nagy súlyát és igenis: elsőségét. És — újításába fogyott energiája, minden egyes továbbendülését külön súllyal értékeli.

Bartók nem lezárt kérdés (Hogy csak operáját és második vonósnégyesét említem, még eddigi övrje is hiányosan jutott nyilvánosságra.) De éppen ezért legelőbbsen fontos.

S munkájának jelentős része akárhogy a tegnappba kapcsolódik, vagy éppen mert nagyon is hiszek a ma termékenyül fordulóságában: ha veszem a Kossuth szinfóniától, hatalmas robbanásokkal mába fokozódó munkáját, senkinek zenetermelése elé nem nézek olyan érdeklődéssel, s annyi várással, mint Bartók további dolgozása elé.

Náray Miklós

ÉPÜLŐ HÁZ

Megint morognak a roskadt viskók,
a tornyok fölé ágáló szálták,
s a kongó deszkaemeletek
elrongyolják a napot.

Ez a halál.

A hajszos vizeskazanok is odajárnak a port leöblögetni,
a gépek lihegő szájaiban a láncok alácsorognak,
s piramisokba gurgulyázzák a homokot.

A vonalzós tüzfalakon egyre nőnek a kőműveslegények,
a malterosok begolyósodnak a szögletekbe,
a labdázó kapaszkodókon a lányok targoncásan le-
dübörögnek,
s amint a meszeskoporsókkal feltúristáznak,
verejtek szüresől a daloló torkukba.

Kemencék pedig egyre dagasztják a megizzadt agyagot,
a felvonók kihörpintik a legsimább tömlőket,
cölömpök alásiklanak,
az ácsok rázaporozzák izmaikat,
az asztalosok csipkébe fodrozzák a gyalukat,
az üvegesek smirgliznek,
a bádigosok tapétázzák a tetőket,
a megveregetett barmok felfürt cimpákkal átngeritenek.
Zokog a fazékhangú gong,
ordít a pallér,
feülről már hevedereken usztatják a gerendákat,
a vörös bádogtető szétszikrázik,
a nap szélesen ráröhög.

Visszavisit !!!

Barta Sándor

TÜNTETÉS

Az utcák keresztjén százezer lerongyolt vonaglik
Torkuk tárnájából — hol a ngomoruság dinamítja
robbant —

kirobban a hangjuk.
Mint éles kővek szaggatják a szürke lepedőt
és a csönd sötét posztóját, melyet rendőrkardok
szábtak fölélők.
Öklöket köpköd a szájuk.
Énekük, mint fűresz riszálja a torkukra rakott vasat.
Százezer! Százezer!
Százezer kar, százezer ököl, százezer ivbe lendülő
akaraf.

Mint a tenger sója kiszakadna a vízből
és egy-hatalmas tömegge tornyosulna fel.
Mint a levegő oxigénje egy-hatalmas tüzzé oszlo-
pulna le.

Százezer! Százezer!
Egy síkba célosult énség.
Százezer!

És a rendőrtovak patái — mint az uccák törő köve-
zetén —
tipornak át a behuzott fejeken.

Szélpál Árpád

VERSEK

I.

Szentelenül könyökölnék belém a házak
és a kemény, hátor szögletek
a husomba tépnek, a homlokom repeszlik.
A mellembe hegyesednek erkélyek, kapuk, zászlórudak.
A gravitáció köti a lábam
s bennem a romló perpetuum mobile
ütemtelen, rossz mozgásra rándul.
Istenült kő és vas a koponyám feszíti széjjel
(Szelek mi minden mocskot kavarnak?)
a sinek agyvelőmbé fürdik fényesre magukat
(Igen, a sinek!)
ilyenkor a pupillámon keresztül fűzöm őket,
hogy a messzeségbe kapaszkodón
a szemem néhány milliméteres ideghártyáján
felmérhessek ezer-méteres mezőket
és beleszédülhessek nagy perspektívákba,
melyek látószögembe sehogyse férnek;
hogy végig tudjak menni ezen a hidegtől
keményre edzett uccán
ahová friss, sima, téli kőszáló vágyban értem
és mégis a fájdalom száját hasította föl.

II.

Szempillákon át egységes foltokká egyszerűsített ucca,
mozgássá lenyegesült tárgyak,
rágó fájások, örömök bukfence
egynásbasúlyosodnak itten.
Nagy helyzeti energiájuk mozgásra esik szét bennem,
egy hallucináció mozgóképszínházába szédülök.

A hid? — Domború mellel nyugtóztkodik
és affekszik a sineken,
keze-lába gyökeresen a földet fogja.

Az ég? — Egy nagy golyó hasába póznákat,
árbócokat dőltek
s szélfolyt a majdnem szintelen, lilás folyadék;
rafolyt a hidra, házra, járdára, kerítésre és ablak
üvegre,
s most szintelenül, kissé lilásan fakul
lénvegét veszve az egyszínű járda, kerítés,
ablaküveg.

Kádár Erzsébet

TÓNUS

A hegyoldalokról a kőd
mint óriás lapítómozdony
cihelődik a városnak.

A kürtök tűzgejzírokat fűtjtenenek elébe,
a póznák sárgába fűrnak,
s a vörös meg lila lampiónos uszályok körül
a halászok csöndben visszajétk a háókat.

De főt — estikorzó —
a tónus ott ég a hajlatok közt
s a színek fáradt bukfencsel kiperegnek a szemükből,
a mindig csordultakból,
s a mindig éhesekből — a gyufalángosból.

Vegigkarcolnak a köveken,
szuszogás fűrtöz a szájukszelén,
amint kipárnázva és ütemben paskolnak a hús körül.

Egymásbaegészülnek — átszításodnak,
a tárna szétsir a dobhártyákon,
nincs ami az eszükbe bökjön,
se kék
se cinóber,
ha csak a keresztbemerevült
hadiepilepsziás nem az aszfalton.

Körbe odasziráfoskodnak,
kétfelé tornáznak a karjaival
(minden atomja a szíve felé görcsül)
elakadt merszüket egyszerre összevacogtatják
és tovább mennek,
míg valami visító rikkancs
reflektor
errekció
ezt is kitörli a fejükből.

A csoszogó város, mintha szalma alól
zsuroina (a kövezet)
kaporásznak (a talpak, ujjak)
cincognának a villamosok.

Tónus.

Barta Sándor

RODIN †

Rodin jelentős szerepe a művészetben helyzeténél fogva adódott. Látszatra, mint velejéig egészséges művész bukkan fel egy lezúllott korban. Halálával végleg lezáródott alkotó pályája, s most tisztán áll előttünk művészetének fajsulya. És példáján keseredetten látjuk, mint pusztul el egy nemesebb energiával telt, erejével magasabb rendűségre predestinált művész, a kellő öntudat és talajapolás nélkül, csupán vak fanatizmusában — instinktus és instinktus érzés — sőt a legfontosabb érték, mert hiszen ez teszi a művészt művésszé — csak hogy minden érzék fejleszthető, úgy ezek is egészen az ész desztillált értékéig.

Rodin legnagyobb baja, hogy érzéseit nem magából fejlesztette, hanem odakeseredett, más, már beteljesült megérzéseknek — és természetes így az adottat sem érthette el. Kategorikus elve volt — művész ne beszélj — hanem alkoss. Nem beszélt sokat, hanem adott ideáljának rabszolgája lett és maradt.

Alapjában helytelen és a végleges kifejlődést kőtő szempont, hogy a művész ne beszéljen, hanem alkoss, dolgozzon. Hogy a beszéd maga is egy formája a kiülésnek — részben igaz. — De azért a művészért, aki már a beszédben éli ki magát — nem kár. Egyszerűen, ha áldozat lesz, az abszolút művészet semmit sem veszít benne, sőt nyer, kevesebb anyag bogozással. Lehetetlen, hogy a legnagyobb korokban is csak dolgozzak — és dolgoztak volna. Lehetetlenség, hiszen a legnagyobb mestereknél az ő szellemi életük is legintenzívebben a tapasztalatokban, a szóban, az észrevételek kicserélésében, megvitatásokban, problémák megformulázásában és kiülésítésében kulminál.

Páris Rodin korában nem volt talaj Rodinnak és ezért maradt bár a legnemesebb értelemben gondolom — epigon, Michelangelo, Pollaujuoló és a kínaiak alatt. Ezek a robustus elődök és Zóla szocialista romantikája nélkül nem lett volna Rodin a rodini értelemben. Mint szerencsés francia állandóan a legizgalmasabb művészi légkörben élt (postimpressionisták, kubisták, futuristák, expressionisták, simultonisták) és az egész új mozgalom semmi behatással nem volt rá — sőt mint jó polgár elítélte a keresőket. Ez művészi rövidlátás, mert ha tényleg ismerte a klasszikusokat, a legnemesebb értelemben, akkor ez a nagyszerű eszköz hajhászás — önmagát keresés — sem kerülhette volna ki a figyelmét. Nem, már csak azért sem, mert feltétlenül meg kellett volna látnia a leszármazásukat és az, aki meglátta, nem mehet el mellette vakon — mint Rodin.

Rodin ideg ember volt, de kora forradalmas életén kívül más mintaképesebb narkozisra volt szüksége, hogy aktív legyen. Ez világítja meg azt a bizonytalanságot és kuszaságot, amit több szobra és rajza megnézése után kell rámondanunk. Ellen nem vehető, hogy annyira átéltek, újból megélték az összes alkotásai, mert akár egy fejet, akto vagy csupán egy kezét látunk tőle *soha* sem a *hogyan*, csak a *mit* tudja velünk elfogadtatni. Ennek ellentétje: az ember gyermekrajzokban talál oly mély értékeket, melyek fejtelen bizonyítják, hogy nem fontos a hogyan, hanem a mit. De éppen ez a példa veri Rodint a legerősebben, mert a míg a gyerek kifejezési módjában is a legtisztábban önmagára hallgat, Rodin az érzéseit közvetítő eszközökért — szomszédba ment. — (Michelangelo — Pollaujuoló — kínaiak). És ha már meglátta ezek kifejezés módját — meg kellett volna látnia az új universális művészet küzdelmét is a hogyanért. Evvel nem azt mondom, hogy Rodin pszichében nem kapcsolódott korába — de ható ereje a minimumra szorult vissza, mert eszközeiért négy századdal visszaesodálkozott.

Szűkszaggatott, romantikus énjé legjobban a rajzaiban domborodik ki. Érdekes, hogy itt igen sok esetben már nem is szobrász, hanem festő — drámai értelemben. Igen nagy izléssel érezte meg a világosság és sötétség súlyát és ezt ügyesen, ötletesen ki is használta. Továbbá a hideg és meleg alkalmazásában egész rutinjú volt. Sőt ez a rutin sokszor az akadémiáig serénykedik le, már bosszantó — nem beszélve az eszközeiről.

Szobrai között rodini értelemben fejlődés van. Legszebbek a későbbi munkái Balzac körül, ott is a tanulmányai. Az egész ember a skicceiben legerősebb és legszimpatikusabb. Teljesen kifejlesztett dolgai unalmasak — női portraitjai.

Eltelvezkedése a történelemben — egy újra felbukó — kulturhullám alja. A meginduló fejlődésnek egy feltétlen pillére — de hozzá kell tennünk, hogy ez a pillér valahogy csak az akarásaiban és felcsillanásaiban pillér — ál pillér — mert az új universális cultura, ha amonnan is indul el — időközben egészen más utat vett fel mint amerre Rodin kereste érzéseit és gondolatait szintézisét.

Uitz Béla

Kérjük t. Előfizetőinket, akiknek előfizetésük januárban lejárt, hogy lapunk szétküldésében fennakadás ne történjen, azt minél előbb megújítani sziveskedjenek.

A kiadóhivatal.

Felelős szerkesztő és kiadó: **KASSÁK LAJOS**

Megjelenés dátuma 1917. február 1. — A lap minden cikkéért a szerző felel.

Barátainkhoz és Előfizetőinkhez!

Mint azt T. előfizetőinkkel már levél útján tudattuk — a papirbeszerzés körül adódott nehézségek miatt, lapunk III. évfolyama 2-ik számának megjelenése egy hónappal eltolódott. Ez alatt az idő alatt, bárha kegyetlenül magasba szökött árakon is, sikerült nagyobb mennyiségű s az alkalomhoz mértén elég finom papirost beszerezni — úgy, hogy most megint hosszabb időre biztosítva vagyunk hasonló kellemetlenségekkel

szemben. A hiányzó szám helyett előfizetőink mint utánpótlást egy hónappal tovább kapják lapunkat.

Ugyancsak itt jelentjük be azt a hírünket is, hogy a **MA** erre a szezonra már lezárt kiállításait őszre a *Váci-utcai* új kiállítási helyiségünkben fogjuk folytatni. Kérjük továbbra is barátaink velünk tartását.

A MA kiadóhivatala.

A „MA” könyvei:

A „MA” első lírai antológiája (Czyrny Mátyas, Kassák Lajos, Komját Aladár, Lengyel József verseiből) ára 4 korona. Amatőr kiadás eredeti met-szettel, az írók aláírásával, ára 10 korona.

Garda József: Valaki játszik velük (dráma) ára 2 korona.

Mácza János: Modern magyar dráma (jegyzetek) ára 2 korona.

Kassák Lajos: Éposz Wagner Műszak-jában (versek) ára 2 korona.

Kassák Lajos: Isten Baránykái (három egyfelvonásos) ára 3 korona.

Kassák Lajos: Életsíratás (novellák) ára 3 korona.

Komját Aladár: Kiállítás (versek) ára 3 korona. Amatőr-kiadás elfogyott.

Máttis Teutsch János: Linoleum-albuma, száz számozott példány. Ára 25 korona. Amatőr példány merített papíron, a művész sajátkezű nyomásában és kézírásával. Ára 100 kor.

Die AKTION könyvei:

Eine anthologie (1914–16) ára kötve 7 korona 20 fillér.

Jüngste tschechische Lyrik ára kötve 7 korona 20 fillér.

Gottfried Benn: Fleisch (versek) ára kötve 7 korona 20 fillér.

Theodor Däubler: Der Halm (versek) ára kötve 7 korona 20 fillér.

Franz Jung: Sophie (regény) ára kötve 7 korona 20 fillér.

Franz Jung: Opferung (regény) ára kötve 7 kor. 20 fillér.

Ferdinand Hardeknopf: Lesestücke. Ára kötve 4 kor. 80 fillér.

Carl Einstein: Ammerkungen. Ára 4 kor. 80 fillér.

Alexander Herzen: Erinnerungen. Két kötet ára kötve 25 kor.

Der STURM könyvei:

Herwart Walden: Tanz der Töne (kotta) ára 6 kor.

Herwart Walden: Einblick in Kunst (64 reprodukcióval) ára 9 kor.

Herwart Walden: Gesammelte Schriften. Ára 4 korona.

August Stramm: Du (szerelmiversek) ára 6 kor.

Paul Scheerbart: Glasarchitektur (tanulmányok) ára 4 korona

Peter Baum: Schützengrabenverse. Ára 6 korona.

Adolf Knoblauch: Die schwarze Fahne (regény) ára 4 kor.

Herman Essig: Überteufel (dráma) ára 5 korona.

Herman Essig: Wetterfrosch (elbeszélés) ára 5 kor.

Sturm Bücher (sorozat 1–14. sz.-ig):

August Stramm kis drámái, Lothar Schreyer, Pater Baum, Aage von Kohl, Adolf Behne stb. munkái füzetenként 1 kor. 20 fillér.

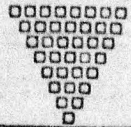
Sturm-levelezőlapok a legújabb francia, angol, orosz, német, spanyol és olasz művészek képeinek és szobrainak reprodukcióival. Ára darabonként 40 fillér. Az egész sorozat 75 darabból áll.

Ujjonnan belépő előfizetőink kívánatra ingyen kapják a „MA” június havi

zeneszámát,

mely **BARTÓK BÉLÁ** 5 oldalnyi kottáját (dalkompozíció Ady-verse) közli.

Modern Szinpad

Koronaherceg-utca 6. sz.

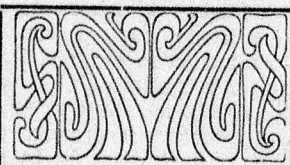
ÚJ MŰSOR:

Sárgarigó. Vigjáték. Irta: *Biró Lajos*. (Mészáros Giza, Baross, Petheő.)

Karnevál. Drámai kép. Irta: *Harsányi Zsolt*. (Mészáros Giza, Bánóci, Petheő stb.)

Édes öregem. Idill. Irta: *Emőd Tamás*. (Vendrey, Kosztolányiné stb.)

Uj Gábor-, Szenes- Békefi-tréfák, *Szirmai Albert* új dalai. Kezdeté pont fél 8 órakor.

DIANA
sósorszesz.

